

Teško bi bilo definitivno potvrditi i analizirati i pojavu *nove europske drame*, a kamoli sa sigurnošću svjedočiti o pojavi *nove hrvatske drame* kao trenda koji na smjeni milenija obilježava hrvatski scenski život. Međutim, kao što je sasvim jasno da je u Europi zakuhalo i da se već formira pojam o postojanju nečega što se još uvijek nedovoljno precizno definira kao *nova europska drama* tako je očito da ni u Hrvatskoj stvari više nisu iste.

i nudi vedri eskapizam i vjeru u bolje sutra - na brutalnu realnost reagirali brutalnom scenskom slikom koja je uzбудila duhove, a u mnogim slučajevima izazvala i pravi (ne samo kulturni) šok. U Velikoj Britaniji i Njemačkoj, ali i u Jugoslaviji i Makedoniji pojavili su se pisci s novim pogledom na svijet, pogledom koji se brutalnom svijetu ne ustručava istu takvu brutalnost baciti u lice. Mark Ravenhill, Sarah Kane, von Mayenburg, Dean Dukovski, Biljana Srbljanović, niz je

NOVA HRVATSKA DRAMA

Novi osjećaj svijeta, svijest o Europi kao cjelini sastavljenoj od različitih regija, zemalja, jezika, kultura i specifičnosti, ali ipak cjelini, u kojoj se događaju uzbuđljive stvari danas dominira Starim kontinentom. Istina, ono što se događa i nije baš ono što smo prije desetak godina s puno optimizma očekivali, prije bismo mogli reći da prolazimo kroz razdoblje srušenih iluzija, razorenih snova o ujedinjenoj, perspektivnoj i vedroj Europi, koji su nakon pada Berlinskog zida osvojili puk, pogotovo na nekadašnjem Istoku. Umjesto novih perspektiva i bolje budućnosti otvorili su se mrakovi etničkog nasilja, ratova, neuspješne tranzicije, razorenih starih a neostvarenih novih vrijednosti i ideala, tvrdih granica i nesigurnog sutra. Europski dramski pisci su - siti kazališta koje govori u metaforama

velikih pisaca čiji je opus (s izuzetkom Sarah Kane koja je u 28. godini počinila samoubojstvo) tek započet i koji definitivno obilježavaju prijelaz milenija na europskim scenama.

Kako se prema svemu spomenutom odnose hrvatski pisci? Situacija je u Hrvatskoj bitno drukčija nego u ostatku Europe, ako ni zbog čega, a ono zbog rata koji je protutnjao kroz ovaj dio Europe, baš nekako kičmom Hrvatske i zapravo zaustavio zemlju koja je na početku tranzicije imala odličnu startnu poziciju. Hrvatsko se dramsko pismo nije još obračunalo ni s Domovinskim ratom, a da bi stiglo uhvatiti izravan priključak na europsku dramsku struju, ali je primjetno da se nešto i kod nas događa. To istina nema nikakvu izravnu vezu s europskim tendencijama, ali, po prirodi stvari, uspostavlja

neke slične odnose prema svijetu. Specifičnost hrvatske situacije leži u činjenici da u posljednje dvije ili tri godine glavni pokretač dramske živosti nisu sami dramatičari, već dramski pisci dolaze iz dva segmenta kulturnog života s kojima bi se teško mogle naći paralele u scenskom životu Europe.

S jedne strane drame u Hrvatskoj pišu uspješni prozaici, s druge strane se u dramskom žanru oprobavaju uspješni glumci. Druženje s

djelje uvrstila u konkurenciju za sam vrh najboljih drama upravo završene dekade, ali i Ivane Sajko, koja svojim dramskim pismom remeti neke ustaljene scenske konvencije. No, kako izuzeci služe da bi potvrdili pravilo ustvrdimo: novom hrvatskom dramom dominiraju glumci i to se, nakon nekoliko izvedenih drama, pokazuje važnom, ako ne i najvažnijom činjenicom hrvatskog kazališta na smjeni milenija.

Tri nove drame hrvatskih glumaca okupljene

GLUMCI U ULOZI PISCA

romanom i kratkom pričom na neko vrijeme su napustili Jurica Pavičić, Ante Tomić, Robert Perišić i Miljenko Jergović kako bi napisali drame koje su zainteresirale publiku, dok su glumci Filip Šovagović, Elvis Bošnjak Trpimir Jurkić, Filip Nola, donekle i Saša Anočić, umjesto da isključivo govore ono što se za njih napiše, odlučili stvar uzeti u svoje ruke. Zasad, sudeći po kritičkom odjeku i po uvjerenju potpisnika ovog teksta glumci pokazuju značajnu prednost, znatno bolje rezultate od kolega prozaika. Njihovo scensko iskustvo očito godi dramama koje pišu, dok prozaici pravi dramski model tek pokušavaju naći. Da drama u posljednje dvije godine ipak nije samo muška stvar pokazuju slučajevi Tene Štivičić, po pozivu ipak dramatičarke, koja se svojom *Nemreš pobjeć od ne-*

u ovom tematu produkt su pojave koju bismo mogli lokalizirati kao *splitski novi val*, a koja proizilazi iz činjenice da splitski HNK već tri godine sustavno promovira domaći tekst. Zagrepčanin Filip Šovagović, najeksponiranije dramsko ime i najuspješniji hrvatski scenski izvozni produkt trogodišnjeg razdoblja, u Splitu je kućni pisac, dok su Elvis Bošnjak i Trpimir Jurkić stalni članovi glumačkog ansambla splitskog HNK. Nakon uspješnice *Cigle* (koja se igra u nekoliko europskih teataru i koja je po svojoj prilici najbolja ratna drama napisana u Hrvatskoj u ovoj dekadi) Šovagović je nastavio s *Ptićicama*, Trpimir Jurkić nakon *Kajina* i *Abela*, nagrađenog Nagradom za dramsko djelo "Marin Držić" Ministarstva kulture i izvedenog, ovdje se predstavlja *Nevažnim pričama*, a Elvis Bošnjak

višestruko nagrađivanom dramom *Otac*. I *Otac* i *Ptičice* praizvedene su u splitskom HNK i dalje se igraju pred rasprodanim gledalištem, a na posljednjim Marulićevim danima ova dva teksta i predstave nastale po njima (*Ptičice* je realizirao Paolo Magelli, a *Oca* Nenni Delmestre) osvojili su gotovo sve najvažnije nagrade.

U tri objavljene drame primjetne su neke od tendencija i *nove europske drame*, i ma koliko njihovi autori bili različiti svojim scenskim rukopisom, drame nose mnoge zajedničke karakteristike. Za razliku od glavnog toka hrvatske drame devedesetih u kojima su, na valu nacionalne patetike, dominirale velike povijesne ličnosti, junaci - nacionalni spomenici u kojima su domoljubni razlozi u pravilu odnosili prevagu nad dramskima, ova tri primjera nove drame interes vraćaju na marginu, na lica sa samoga dna ljudskog postojanja. I *Ptičice* i *Otac* događaju se u zatvoru i u taj krug ne propuštaju gotovo nikoga izvana, a oni koji u taj zatvoreni krug i prodru i sami su marginalci u socijalnoj hijerarhiji i ni po čemu bitnom se ne razlikuju od zatvorenika. U *Nevažnim pričama* nema doslovne fizičke barijere između Jurkićevih anti-junaka i svijeta, ali je i opet riječ o potpuno izoliranoj margini do koje nitko ne dolazi i s koje nitko ne može otići.

Sve tri drame pokazuju temeljnu karakteristiku svijeta kojim se bavi *nova europska drama*, a to je nedostatak glavnih junaka. Nema više protagonista i antagonista, novom dramom dominira skupina lica u kojoj se nitko ne izdava kao protagonist, kao junak oko kojeg bi se stvorila drama i oko kojeg bi se formirao krug epizodista. Nedostatak individualnosti, nedostatak pravog dijaloga zamijenjenog monološkim partijama koje se teško uspostavljaju kao dijalog, potpuna marginaliziranost i nevažnost malog čovjeka, slika su novog osjećaja svijeta kako ga vidi nova

drama, u čemu su i ove tri splitske drame reprezentativni primjeri.

Slika osamljenosti i izoliranosti koju pokazuju i ove tri drame svoje korijene nalazi u prototipu koji je prije više od 160 godina postavio Buchner svojim *Woyzeckom*, prvim junakom novog osjećaja svijeta, junakom koji danas ponovno izranja u novoj Europi i koji se definitivno nameće kao temelj iz kojeg su izrasli novi dramski anti-junaci, obespravljena grupa marginalaca bez prava na vlastiti izbor.

Ptičice, *Otac* i *Nevažne priče*, ma koliko srodni u svom osjećaju prema svijetu koji ih okružuje potpuno su raznorodni u spisateljskoj realizaciji toga svijeta.

Otac je čvrsta, zaokružena žanrovska struktura u kojoj Bošnjak na vrlo originalan način formu moraliteta križa s trilerom, kako bi ozbiljnoj moralnoj raspravi dodao bitnu dramsku dimenziju koju omogućava triler. Njegovi junaci tako nisu isključivo nositelji moralnih načela i stavova primjereno moralitetu, nego živi ljudi oko čijih se dilema pleće ovaj triler. Sama dramska forma mogla bi se nazvati konvencionalnom, ona ne razgrađuje poznati dramski model, štoviše, potencira ga i pokušava dovesti do savršenstva, kako bi unutar poznate (ali žanrovski modificirane) strukture izgradila svoj dramski svijet.

Ptičice su u formalnom smislu sušta suprotnost *Ocu*. Barokno razigrane i formalno nedisciplinirane *Ptičice* sebi dopuštaju luksuz otvorene dramske strukture koja provocira na scensku realizaciju i zahtijeva bujnu redateljsku maštu. Šovagović nema dramsku disciplinu niti je pokušava savladati, on dramsku formu razgrađuje serijom dugih monologa, songova, vrtnjom u krugu umjesto putem prema zaključenju strukture, pa dramaturški neposluh postaje dramsko

milan štrljić

josip genda

milivoj beader

otac

načelo. I dok se *Cigla* bavila uzrocima današnjeg hrvatskog stanja, *Ptičice* su rezultat jednog razdoblja, njegova posljedica. Šovagovićevo poigravanje normativima dramske forme postaje prepoznatljiv i osoben stil koji se ne želi pokoriti pravilima, umjesto kojih rafalno ispucava mudrosti, doskočice, monologe i viceve, formirajući ih u dramsku strukturu koja rezultira originalnim scenskim viđenjem Hrvatske, pa i Europe iznevjerenih očekivanja na smjeni stoljeća i milenija.

I konačno, *Nevažne priče-mala drama s perona* Trpimira Jurkića, koje još čekaju praizvedbu, slijede potpuno drugo dramsko načelo, ono koje dokumentarizam uzima za svoj model, koje nazgled spontano i nepovezano male ljudske ispovijedi s margine spaja u dramsku strukturu, a metodom indukcije pojedinačne svjetove formira u opću sliku svijeta. Jurkićevi marginalci, ratnik s posttraumatskim sindromom, udovica-majka, željezničar, gubitnik po definiciji, egzistiraju na provincijskom peronu na kojem očeki-

vani vlakovi nikad i ne staju. Margina margine, beketovski kraj svijeta pored kojeg tutnje vlakovi sa svojim svijetovima poprište je drame ispovijedi, drame nerealiziranih ili potrošenih ljudi, drame u kojoj se baš kao i kod Becketta ništa ne događa i u kojoj se nikad ništa neće promijeniti.

Jedna je karakteristika zajednička ovim dramama, odrednica atipična za osjećaj svijeta immanentan *novoj europskoj dramati*. Na kraju svake od ove tri glumačke drame ostaje neki prostor za nadu. U *Ocu* od četvorke ubojica stradat će onaj najgori, cinik koji je ubijao za novac, a ostat će oni spremni na pokajanje i patnju - i bez obzira na svoje grijeha - s moguć-nošću iskupljenja. U *Ptičicama* mrak će pasti fizički, ali će ostati nešto svjetla, ako ni u čemu a ono u obnovi života kroz ljubav Pljuge i Zdenke i ploda u njezinoj utrobi. U *Nevažnim pričama*, sasvim neočekivano, jedan vlak će stati, pojavit će se Godot, ali Jurkićevi Estragoni i Vladimiri odbit će se ukrcati u njega, pomireni sa svojim stanjem i svijetom oko sebe, spremni na čekanje. *Jer čekati je što i voljeti*, reći će jedan od njih.

Tri nove drame hrvatskih glumaca zanimljivi su prilog raspravi o eventualnom formiranju *nove hrvatske drame* (s oznakom *lokaliteta: splitska drama*) i njezinom odnosu prema onome što se sve glasnije javlja kao *nova europska drama*. Još zanimljivije i važnije od toga činjenica je da je riječ o tri vitalna dramska organizma, tri provokativna kazališna izazova, koji (ne samo u Jurkićevom slučaju) još na sceni nisu potrošili sve što nose u sebi. U svakom slučaju tri ovdje objavljene drame svjedoče kako je hrvatski dramski tekst na dobrom i zanimljivom putu, putu na kojem i uz koji je vrlo živo i gdje nikad nije dosadno. A tko bi jednoj nacionalnoj dramaturgiji nakon posnih godina mogao poželjeti bolje.